

ISUSOVA MOLITVA PRIJE I POSLIJE JELA. BIBLIJSKI KONTEKST I HVALJENJE IZ ZAHVALNOSTI

Stipe Jurič

1. Kontekst predobjedne i poobjedne molitve: židovski običaj blagoslivljanja Jahve

U mnogim se obiteljima moli kod obiteljskog stola, prije i poslije jela. Kako čovjek želi sve istražiti i svemu stati na kraj, napravio je anketu i o predobjednoj i poobjednoj molitvi. Na pitanje: »Zašto moliš kod stola?«, istraživanje je pokazalo da na prvome mjestu, daleko ispred svih drugih, stoji jasan odgovor: »Molim iz zahvalnosti!«

U židovskome narodu postojao je lijepi običaj blagoslivljanja Jahve i zahvaljivanja za darove njegove naklonosti. Budući da je Bog stvoritelj i obdržavatelj života, bilo je po sebi razumljivo i za očekivati da će biblijski čovjek u svakom daru prepoznati Božju poduzetnost, napose će smatrati hranu kao božanski dar. Izraelovo je priznavanje Boga Stvoritelja i Božje poduzetnosti preraslo u dnevno ispovijedanje te postalo nekom vrstom zajedničkog kreda: Svaki dar dolazi odozgo: On svima daje hranu i život, On Izraela odgaja i vodi.¹ Ljudi i životinje sve što imaju sve su primili, ništa nisu stvorili sami. Otuda pohvala Bogu Stvoritelju: »Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja.«² Svijest o Božjoj darežljivosti bila je uvelike razvijena. Kod stola se osjećala Jahvina prisutnost; na nju se ukazivalo po darovima koji su se posluživali i po molitvi što se nad njima molila.

Molitva prigodom uzimanja jela obavljala se i uvriježila među narodom Božjim jer se smatrala nečim što je izražavalo temeljni religiozni odazov stvora Stvoritelju. Stoga se ni jedno jelo nije uzimalo a da se prije toga nije izmolila uobičajena predobjedna molitva. Također se redovito molila zahvalna molitva poslije svakoga objeda. Sjedeći za zajedničkim stolom, u obiteljskoj intimnosti ili prigodom nekog slavlja, stvaralo se životno zajedništvo među uzvanicima. Za svaki objed, naime, traži se neko sastajanje, a onda i zajedništvo, osjećaj pripadnosti prijateljstva (usp. Ps 41, 10; Iv 13, 18). Molitva i zahvaljivanje Bogu Stvoritelju, uljudnost kod gostoljublja i nesuzdrživa radost među ljudima, sve

¹ Sveti je pisac to izrazio na sljedeći način: »Tâ Jahve, Bog tvoj, vodi te u dobru zemlju: zemlju potokâ i vrelâ... zemlju pšenice i ječma, loze, smokava i šipaka, zemlju međa i maslina; zemlju u kojoj nećeš sirotinjski jesti kruha, i gdje ti ništa neće nedostajati...« (Pnz 8, 7—9; usp. Jš 24, 13).

² Očekujući dobra od Boga, primajući njegove darove, psalmist otkriva da s tim dobrima Bog daje i samoga sebe. On iskazuje radost što živi od Božjih nezasluzenih darova i blagoslivlje Gospodina zato što je sve stvorio i što se brine za sve stvoreno (Ps 104, 10s, 13—15. 21. 27s).

je to produbljavalo životno zajedništvo među njima te uz to izražavalo duboko zajedništvo s Bogom i podsjećalo na neprestanu providnost Božju.

Isus je također, kao što ćemo vidjeti poslije, molio prije i poslije jela. Blagoslivljanje Boga prije objeda i zahvaljivanje za primljene darove nakon objeda bilo je sveprisutno u prvoj Crkvi, odnosno u životu Židova kršćana. Taj njihov religiozni običaj proširio se, naravno, na kršćane poganske, tj. nežidovske provenijencije. U taj kontekst se smješta i naša predobjedna i poobjedna molitva, kao i molitva velikog broja kršćanskih obitelji koje slave i veličaju Boga zbog njegovih darova, znajući da svaki dobar dar dolazi odozgo (Jak 1, 17), priznajući da Božja providnost daje hranu svima u pravo vrijeme (Ps 145, 15), životinjama i ljudima (Ps 36, 7; 147, 9).

2. Prijepodnevni i poslijepodnevni obrok

U Isusovo vrijeme, slično kao i u starozavjetnom razdoblju, postojala su općenito dva glavna obroka: jutarnji, odnosno prijepodnevni obrok, koji bi mogao odgovarati našem podnevnom objedu ili ručku, nerijetko i kasnome doručku, te večernji, odnosno poslijepodnevni obrok, koji bi mogao odgovarati našoj večeri.³ Prvi ili prijepodnevni obrok mogao se služiti u svako vrijeme od ranoga jutra do podne (usp. Izr 31, 15; Iv 21, 12. 15), što je ovisilo o položaju obitelji, o zanimanju ili općenito o poslu koji su obavljali pojedini članovi dotične obitelji, kao i o godišnjem dobu.⁴ Uglavnom je to bilo poslije obavljenoga jutarnjeg posla, na što upućuje npr. Mk 7, 4: »Kad se vratite s trga, ne jednu ako se ne okupaju«, ili oko podne kada se, zbog podnevne žege, prekidao posao (usp.

³ Običaj jedenja dva puta na dan po svoj prilici potječe iz vremena Izraelova polunomadskog lutanja pustinjom (Izl 16, 12). Jedino su subotom mogla biti tri obroka, budući da su propisi o svetkovanju subote zahtijevali dobru hranu i piće te svečano odijelo, usp. H. L. Strack—P. Billerbeck, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, München 1978, I, str. 611—615 (od sada Str. — Bill.). U SZ ne nalazimo posebna imena za te obroke. NZ međutim ima dva termina: *ariston*, koji bi odgovarao našem doručku ili podnevnom ručku (Mt 22, 4; Lk 11, 37s; 14, 12; Iv 21, 12. 15), te *deipnon*, glavni obrok ili večera (Lk 14, 12; 17, 8; Iv 12, 2; 13, 2; 21, 20; 1 Kor 11, 20 itd.). Rimljani su naprotiv imali četiri obroka. Prvi mali obrok zvao se *jentaculum* ili prvi doručak, a servirao se o trećoj uri (9 ujutro). Sljedeći obrok uzimao se oko podne i zvao se *prandium*. *Marenda* ili užina bio je treći obrok u rano poslije podne. O devetoj uri, negdje između 3 i 4 poslije podne jeo se glavni obrok, *cena*, a obično je prethodio pranjem i kupanjem. O tome usp. A. C. Bouquet, *Everyday life in New Testament Times*, London 1953, str. 70.

⁴ Objed koji bi odgovarao našem pravom doručku ne spominje se u SZ, iako je teško vjerovati da se sav jutarnji posao obavljao natašte, napose to vrijeme za ljetni period kad su se obavljali teški poljski poslovi žetva i berba. Štoviše, rano gošćenje hranom i zalijevanje žestokim pićem kudi se, osuđuje i proglašuje žalosnim običajem (Prop 10, 16; Iz 5, 11). U NZ spomenut je jedino u izvještaju o ukazanju na Tiberijadskom jezeru kada Isus poziva učenike: »Dodite i doručkujte« (Iv 21, 12), dok u Dj 2, 15 rani obilati obrok je za Petra neshvatljiv: »Ovi ljudi nisu pijani, kako to vi zamišljate — ta istom je treći sat dana« (9 ujutro).

Rut 2, 7. 14). Prijepodneveni je obrok bio veoma skroman u Palestini. Većinom je to bilo vrijeme predaha i odmora od teškog rada, radije nego vrijeme obilnog jela. Tako kruh, ocat i pržena zrna sačinjavaju žetveni ručak u Rut 2, 14s; usp. 16, 12; 1Kr 17,6. Naprotiv, u Post 43, 16 podnevni obrok, što ga je Josip priredio svojoj braći, prava je gozba: »Odvedi ljude u kuću, zakolji jedno živinče i pripremi, jer će ovi ljudi blagovati sa mnom o podne!« Vjerojatno je ovdje riječ o egipatskom a ne o izraelskom običaju.⁵

Drugi ili poslijepodneveni obrok, tj. večera, važio je kao glavni obrok (usp. Suci 19, 16—21; Rut 3, 2. 7; Lk 17, 7s) pa je bio obilniji i solidniji zahvaljujući mesu, a jeo se oko devete ure, otprilike između trećega i četvrtoga sata poslije podne, bolje rečeno po završetku danjeg posla.⁶ Ako je taj glavni obrok bio svečani ili blagdanski, trajao bi dugo, sve do zalska sunca i još kasnije. Posljednja večera, npr., bila je jedan takav obrok, svečani i blagdanski. Sve vrste hrane što su se iznosile i postavljale na stol jele su se rukama, budući da žlice, viljuške i noževi nisu bili u upotrebi. Farizejsko je židovstvo osim molitve nalagalo pranje ruku prije i poslije jela, međutim ti su se običaji u vezi s čistoćom i praksa neprestana umivanja i sitničava pranja u judaizmu Isusova vremena često zanemarivali od strane siromašnih i manje opservantnih, što je izazivalo gnjev farizeja i književnika, s jedne strane, dok je Isus, s druge, osuđivao te i slične pretjeranosti i formalizme pridržavanja nečemu što se nadogradilo na Zakon (usp. Mt 15, 15; Mk 7, 1—5).

3. Bez kruha na stolu objed je nepotpun

Hrana staroga Srednjeg istoka (Palestina uključena) može se svrstati u tri skupine ili vrste: povrće,⁷ voće⁸ i meso⁹ (riba uključena).¹⁰ Međutim, ni jedan obrok bez kruha nije bio potpun. Kruh, dar Božji i izvor

⁵ Učeni rabini razglabali su o vremenu dnevnih obroka. Npr. o jutarnjem ili prijepodnevnom obroku nalazimo u traktatu *Sabat* 10^a babilonskog Talmuda (v. dolje bilj. 18): »O prvoj uri (7 ujutro) je vrijeme jela za gladiatore, o drugoj za razbojнике, o trećoj za posjednike, o četvrtoj za radnike, o petoj za sve ljude, tj. za većinu.« Odnosno malo dalje: »Oko četvrte (10 ujutro) je objed za sve, oko pete za radnike (osobito zemljoradnike) i oko šeste (podne) za učenjake« (opširnije o tome v. Str. — Bill., II, str. 204—206).

⁶ Isus, npr., nahranjuje na završetku dana: »podvečer«, »uvečer« (Mt 14, 15); »kad je već bilo kasno«, »u kasno poslijepodne« (Mk 6, 35); »kad je dan bio na izmaku«, »o zalasku sunca« (Lk 9, 12). Taj večernji obrok bio je zapravo jedini obrok najsiromašnijih obitelji.

⁷ Palestina nije obilovala zelenjem. Nije imala mnogovrsno povrće. Slabi meteorološki uvjeti nisu dozvoljavali rast različitog zelenja. Dok su bili na putu prema Obećanoj zemlji, Izraelci su žudjeli za krastavcima, dinjama, prašom, lukom i češnjakom. Osim »polja krastavaca«, koje se spominje u Iz 1, 8, nijedna od gore navedenih vrsta ne spominje se više. Ali ta šutnja ne znači da one nisu postojale. Vjerojatnije je da su Izraelci, kroz čitavo vrijeme biblijske povijesti i poslije, uzgajali to i drugo povrće, te ga jeli samo ili s drugom hranom kao dodatak i začim. Ammianus Marcellinus, latinski povjesničar iz Antiohije iz 4. st. pos. Kr., u djelu *Rerum gestarum libri*, spominje rujanje Grka i Rimljana »smrdljivim« Židovima, što po svoj prilici ukazuje na to da su oni i dalje ostali vjerni potrošači luka i češnjaka.

snage za čovjeka (Ps 104, 14s) bio je osnovno sredstvo za život pa je u stanovitom smislu sačinjavao objed, budući da se blagoslov, što se izgovarao nad kruhom, smatrao dostatnim za svu ostalu hranu koja se donosila na stol. Blagoslov nad kruhom je naime pokrивao svu ostalu hranu. U molitvi koju je Isus naučio svoje učenike, Očenašu, kruh sažima sve potrebne nam darove (Mt 6, 11; Lk 11, 3), a na Posljednjoj večeri, ustanovljujući euharistiju, Isus je uzeo kruh kao znak najvećeg od svih darova (Mtt 26, 26; Mk 14, 22; Lk 22, 19). Područje Palestine i Sirije imalo je uvijek dovoljno ječma i pšenice.¹¹ Ponekad, u slučaju potrebe ili zbog pomanjkanja ječma i pšenice, kruh se pripravlјao od boba, leće, prosa i raži (Ez 4, 9; usp. Iz 28, 25). Jeo se kako ukvasani tako isto i beskvasni kruh. Obično se jeo vrući kruh i rijetko sam, ponajviše s kiselim vinom ili s umakom načinjenim od mesnog soka. Razni začini i salata bili su važni prilozi hrane kod Ždova.

S voćem Palestina nije oskudijevala; što više, može se reći da je obilovala s nekim vrstama, npr.: grožđem, smokvama, narančama, limunima, dudovima, šipcima, dinjama, bademima, orasima itd.

Iako su osnovna prehrambena sredstva bili voda i kruh, te nešto voća, uzimalo se također meso i vino, osobito za svećanih obroka (blagdanski objedi), kao i u obrocima pripremljenim u čast nekog uvaženog

⁸ Voće se jelo uglavnom svježe, iako su se neke vrste (grožđe, smokve) ostavljale za zimu i jele suhe ili komprimirane. O tome usp. J. Benzinger, *Hebräische Archäologie*, Tübingen 1907, str. 26; A. C. Bouquet, n. dj., str. 73.

⁹ U biblijsko doba meso nije bilo redovita hrana, pa se stoga ne nalazi na Sirahovu popisu najvažnijih potreba ljudima za život, za razliku od soli, brašna pšeničnoga, mlijeka, meda, vina i ulja, koji su tu spomenuti (39, 26). Glavni razlog tome nisu toliko zakonski propisi o čistim i nečistim životinjama (Lev 11) ili religiozna savjesnost (usp. Lev 17, 11. 14; Pnz 12, 23), koliko oskudnost krupne i sitne stoke u biblijsko vrijeme. Za kraljevskim stolom, naravno, meso nije oskudijevalo i jelo se svaki dan (usp. 1Kr 5, 1—3). Budući da je meso bilo znak bogatstva, siromašni ga je čovjek jeo u rijetkim prigodama: veći vjerski blagdani, obiteljski susreti te svećani objedi u čast važnijeg gosta.

¹⁰ Kako Izraelci nisu bili pomorski narod, pomorski poduhvati, pa tako i ribarenje nisu imali budućnosti. Vrlo malo su znali o ribarstvu. Otuda im je terminologija siromašna, a ista je riječ izražavala najmanju i najveću ribu. Ribom su se opskrblјivali uglavnom iz Genezaretskog jezera. U novozavjetno vrijeme riba je bila svagdanja hrana, osobito siromašnijim obiteljima (usp. Mt, 14, 17; 15, 34; Mk 6, 38; 8, 7; Lk 9, 13). Znamo iz Evanđelјa također da su najmanje četvorica apostola bili ribari: Petar, Andrija, Jakov i Ivan (Mt 4, 18. 21; Mk 1, 16. 19; usp. Lk 5, 1—11).

¹¹ Usp. *The Story of Si-Nuhe*, u J. B. Pritchard *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton 1955, str. 19. Kruh se pravio od ječma i pšenice. Iako se u najstarije doba mijesio uglavnom od ječmenog brašna (usp. Suci 7, 13; 2Kr 4, 42), poslije će to biti sve rjeđe (usp. Iv 6, 9. 13), budući da je ječmeni kruh bio malo cijenjen kod naroda Srednjeg istoka i još uvijek se malo cijeni. Grci i Rimljani također nisu obožavali ječmeni kruh. I tako dok su bogatije obitelji mogle sebi priuštiti kruh od pšeničnog brašna u svako doba, dotle su one siromašnije kroz čitavo vrijeme pekle kruh od ječmenog brašna, ma koliko god taj kruh bio potcjenjivan. Koji se kruh jeo, to nije toliko važno. Bitno je bilo da ga bude u izobilju kao znak Božjeg blagoslova (usp. Ps 37, 25; 132, 15; Iz 12, 11), budući da je Jahve izabrao Sion sebi za sjedište.

gosta (usp. Post 18, 7s), ili na izvanrednim gozbama kao što je ona prigodom povratka izgubljenoga sina (Lk 15, 23), svadbene gozbe (usp. Mt 22, 4), itd. Glavnina mesa dolazila je od ovaca, janjaca, koza, ugojene teladi, kao i od divljači i peradi. Osim toga jela su se jaja, med, mlijeko, sir i maslac (usp. 2Sam 17, 29).¹² Žene domaćice su obično spremale i servirale jela. Petrova punica, poslije ozdravljenja, posluživala je Isusu i nekolicini njegovih učenika (Mt 8, 14s; Mk 1, 30s; Lk 4, 38s). Jedino su u kraljevskim palačama i u bogatijim obiteljima to vršile unajmljene sluškinje i sluge (1Sam 8, 13). Kraljici od Sabe »zastade dah« kad vidje »jela na Salomonovu stolu, otmjenost njegovih slugu... njegove peharnike« (1Kr 10, 5; 2Ljet 9, 4). Jela su se najprije kuhala,¹³ zatim stavljala u veliku posudu i onda servirala na stol. Kad bi sve bilo gotovo, slijedilo je pranje ruku, a odmah potom molitva. Budući da tanjuri nisu bili u upotrebi, svi su jeli prstima iz iste zdjele u kojoj se serviralo jelo: »Lijenčina umače ruku u zdjelu, ali je ne može prinijeti ustima« (Izr 26, 15); ili zgoda s Isusove oprostajne večere: »Tko umoči sa mnom ruku u zdjelu, taj će me izdati!« (Mt 26, 23; Mk 14, 20).

Iako je počasni gost obično dobivao veći obrok (usp. Post 43, 34; 1Sam 9, 23s), ipak je morao paziti na dostojanstvo i jesti pristojno a ne pohlepno (Sir 31, 12—18). Kod običnih svakodnevnih obroka žene su mogle sudjelovati s muškarcima. Tako Ruta »sjede pokraj žetelaca« (2, 14). Međutim, na svečane gozbe pozivali su se samo muškarci (Post 18, 9s; 2Sam 13, 23. 27; Sir 9, 9). Uzvanici su obično bili obučeni u posebno ruho (Mt 22, 11s).

4. Svečani objed ili gozba

Gozba koja je u većini slučajeva bila svečana večera sastojala se po pravilu od tri dijela: predjelo, glavno jelo i jelo nakon dovršenog objeda ili polastica.¹⁴

¹² Kako ljudi današnjice, barem na našim prostorima, nemaju većih problema s hranom, mnogi štoviše plivaju u obilju, teško razumiju čovjeka biblijskog vremena koji niti je obilovao niti uživao u velikom izboru namirnica. Hranio se skromno i jednostavno. Osim toga opasnost od gladi, prouzročena slabim urodom ljetine ili prirodnim nedaćama, bila je veća u starodrevnim vremenima (usp. Post 41, 54—57; 42, 2.5; Rut 1, 1; 2Sam 21, 1; 1Kr 17, 1; 18, 2; Dj 11, 28).

¹³ Prema biblijskim tekstovima čini se, da se meso, slično kao i povrće, spremalo i jelo kuhano (Izl 23, 19; Lev 6, 11; 2Ljet 35, 13; Ez24, 3—5); štoviše, kuhalo se čak i meso namijenjeno za žrtve naknadnice, okajnice i pomirnice (usp. Suci 6, 19; 1Sam 2, 13—15; Ez 46, 20). S druge strane, Pashalno janje uvijek se peklo i nikada kuhalo (Izl 12, 8s; usp. 2Ljet 35, 13). O tome usp. E. W. Heaton, *Everyday Life in Old Testament Times*, New York 1956, str. 85.

¹⁴ Usp. Str.-Bill, IV, 2, str. 616; H. Danby, *The Mishnah*, New York 1983, Berakoth 6, 5, str. 7.

Predjelo se obično serviralo u predsoblju (*prostas*).¹⁵ Poslije pranja ruku, točnije rečeno desne ruke, svaki je od sustolnika imao čašu vina nad kojom je svatko za sebe izgovarao molitvu blagoslova: »Blagoslovljen si Jahve, Bože naš, kralju svijeta, koji si stvorio trsov plod (*B^erakh* 6, 1).¹⁶ Svatko je molio za sebe, jer još uvijek nije bilo uspostavljeno zajedništvo za stolom među uzvanicima, a ono će biti uspostavljeno tek u glavnoj gozbenoj sali, *trikliniju*. Iza vina slijedila su dva do tri predjela. Osim toga, za podizanje teka i pospješivanje probave, servirao se kupus ili neko drugo zelje te usoljena riba (*B^erakh* 6, 7). Nad svakim tim pojedinačnim jelom uzvanici su još uvijek molili blagoslov svatko za sebe: »Blagoslovljen si Jahve, Bože naš, koji si stvorio plodove zemlje« (*B^erakh* 6, 1). Nad ribom i pilećim mesom: »Blagoslovljen si Jahve, Bože naš, po čijoj je riječi sve postalo« (*B^erakh* 6, 2). S trećim jelom završavalo je predjelo. Sve što se jelo u predsoblju, dakle za vrijeme predjela, jelo se u sjedećem položaju.

Glavno jelo se jelo u za to pripremljenoj prostoriji ili blagavaonici (*triklinij*). Jelo se u ležećem položaju. Iznimno su se jeli u sjedećem položaju obični obroci, napose u skromnijim obiteljima.¹⁷ Ležalo se na udobnoj podlozi, nekoj vrsti jastukā koji su bili poredani po starosnoj dobi uzvanika. Najstariji bi ležao na pročelju (usp. Post 43, 33; 1 Sam 9, 22; 20, 25; Mt 20, 21; 23, 6; Mk 10, 37). Prigodom neke gozbe Isus savjetuje uzvanicima da ne sjedaju na prva mjesta, kako ne bi postidjeni morali zauzeti zadnja mjesta, u slučaju odličnijih gostiju (Lk 14, 7—11).

¹⁵ »Kod svećanih objeda vodilo se računa o podizanju teka pomoću određenih predjela što su se uzimala u predsoblju a ne u blagavaonici. Pri tome se sjedilo na stolicama, dok se lijegalo oko stola tek onda kad je objed započinjav u reiklinijumu«, Str.-Bill., IV, 1, str. 56. Rimljani su također imali predjelo ili zakusku (*gustus, promulsis*), koje se uzimalo prije glavnog objeda, a uz to su pili medovinu (*mulsum*).

¹⁶ Ovaj blagoslov odnosno molitva blagoslova (*berakah*) nalazi se u traktatu *Berakoth* (blagoslovi), poznate židovske zbirke propisa i pravila vladanja koja se zove *Mišna*. Ta je knjiga sastavljena prema usmenim predajama i učenjima rabina. To je ujedno najstarija pisana kodifikacija usmenog Zakona (negdje oko 200 pos. Kr.). Sama riječ *Mišna* može značiti *drugi Nauk* (od *šēnā*, »drugi«), za razliku od pisanog Nauka koji bi bio prvi, odnosno *učenje* (od *šānāh* »opetovati«, »učiti«). O tome v. E. Werber, *Talmud*, Rijeka, Otokar Keršovani, 1982, str. 26ss.

¹⁷ Običaj je nalagao da se položi na lijevu stranu. Lijeva je ruka bila oslonac, dok je desna bila slobodna i s njome se jelo. Noge bi se ispružile prema uzad. Stoga u Lk 7, 38 se veli: »Stade iza njegovih nogu te plaćući počeo suzama prati noge.« Iako novozavjetni pisci upotrebljavaju često gl. *anakeimai* sa značenjem za stolom ležati, ipak to ne znači da je uvijek riječ o pravome stolu na koji smo mi naviknuti. U većini slučajeva radi se o hasuri, na tlu razastroj prostirci od rogožine, koja je ponekad bila podignuta te služila kao niski stol (*šulhan*) (usp. Suci 1, 7; Mt 15, 27; Mk 7, 28). Ležanje na tepisima i jastucima uvriježilo se tek poslije izgnanstva i u kasnom judaizmu. Po svoj prilici su Židovi preuzeli to od Babilonaca, odnosno poslije prihvatili po uzoru na grčko-rimski običaj (usp. Est 1, 6; 7, 8; Jdt 12, 15; Am 6, 4; Iv 13, 23). Evangelisti često govore o sustolnicima i sjedenju, odnosno leženje za stolom (Mt 8, 11; 22, 10—11; 26, 20; Mk 2, 5; 14, 3. 15. 17; Lk 5, 29; 7, 36. 37. 49; 11, 37; 14, 8. 10; 22, 12. 14; Iv 13, 23; 21, 20).

Nakon pranja ruku domaćin bi se podigao iz ležećeg položaja te u sjedećem položaju uzimao u ruku ispred njega postavljeni kruh pa nad njim izgovarao predviđenu molitvu blagoslova: »Blagoslovljen si Jahve, Bože naš, kralju svijeta, koji si dao kruh iz zemlje (plod zemlje)« (*Berakh* 6, 1). Slično učini Isus: »uze kruhove,, zahvali Bogu pa ih dade onima što su posjedali« (Iv 6, 11). Ostali su uzvanici odgovarali »amen«, kao znak da je molitva izgovorena u njihovo ime. Odmah zatim je domaćin lomio i dijelio kruh sustolnicima; no nitko od uzvanika nije ga mogao jesti prije njega. Domaćin je također morao za sve prisutne izgovoriti molitvu blagoslova nad prvom čašom vina za vrijeme glavnoga jela, dok su oni mogli to činiti nad ostalim čašama i to opet svatko za sebe.¹⁸ Formula blagoslova je ista kao i nad čašom predjela. Blagoslov što se molio nad kruhom oslobađao je, kao što smo kazali, od moljenja blagoslova nad ostalom hranom koja se donosila na stol (meso, riba, jaja itd.). Međutim taj blagoslov nad kruhom nije oslobađao od moljenja blagoslova nad dodacima, tj. poslasticama, koje nisu važile kao prismok kruhu, npr. voće, nad kojim je svaki od nazočnih sustolnika morao moliti za sebe. Blagoslov nad voćem glasio je: »Blagoslovljen si, Jahve Bože naš, koji si stvorio plod stabla (zemlje)« ili »po čijoj je riječi sve postalo« (*Berakh* 6, 2). Dokle god je kruh bio na stolu, uzvanici su znali da slijedi još barem jedno daljnje jelo. Čim bi se kruh pokupio, to je bio znak da se objed približio kraju.¹⁹

Na kraju objeda slijedilo je ponovno pranje ruku, tzv. »druga« ili »zadnja« voda, budući da se jelo s prstima. Neposredno iza toga molila se zahvalnica, tj. zahvalna molitva za primljene darove (*birkat hammāzôn*). Najugledniji među gostima, na poziv domaćina, mogao je predvoditi molitvu, pa makar da je stigao u trenutku kad se gozba završavala. Dovoljno je bilo da uzme dijela u objedu i pojede toliko koliko je, recimo, jedna maslina.

Po pravilu domaćin je pozivao najugledniju osobu među uzvanicima da predmoli zahvalnicu, iako su postojali i iznimni slučajevi kada je mogao pozvati da predmoli i netko tko je mlađi ili niži po časti. Poziv se je mogao odbiti. Međutim, ne prihvatiti poziv domaćina značilo je isto što i počiniti veliku omašku, učiniti teški prestupak protiv običaja. Onaj koji bi odbio poziv, trebao je računati na to i bojati se da će mu se životni vijek skratiti, dočim onaj koji se odazvao pozivu, mogao je

¹⁸ *Berakh* 2, 6 i *TBerakh* 4, 12 (9), tj. u Tosefti. Mišna je naime nadopunjena kasnijim komentarima biblijskih knjiga i tumačenjima, pa je nastala *Tosefta* (dopuna. Ona će poslije biti popunjena i dovršena raznim predajama, rješenjima, moralnim nagovorima i legendama kasnijih rabina, pa će nastati *Gemara* (dovršetak). Spajanjem Mišne i Gemare nastaje *Talmud*, zbirka tekstova židovsko-rabinskih usmenih predaja, jedan u Palestini (oko 400 pos. Kr.) i jedan u Babiloniji (oko 500 pos. Kr.).

¹⁹ »Komadići kruha na stolu bili su veliki znak za goste: dokle god su gosti vidjeli komadiće kruha, znali su da još neko daljnje jelo dolazi iza toga« (*TBerakh* 4, 14).

očekivati blagoslov u vječnosti.²⁰ Zahvalna je molitva započinjala s pozivnikom (*birkat hazimmûn*) s kojim je predmolitelj pozivao ostale uzvanike na zajedničku molitvu za stolom: »Blagoslivljajmo onoga od čije smo darežljivosti primili darove (čije je to što smo jeli)«. Pozivnik nije imao ustaljenu formulu i zavisio je o broju uzvanika. Što je broj uzvanika bio veći, to je tekst molitve bio sadržajniiji.²¹ Nakon zahvalnice domaćin je uzimao čašu punu vina, tzv. »čašu blagoslova« (*kûs šel berākāh*; usp. 1 Kor 10, 16: *tò potérion tês eulogías*) i nad njom izgovarao uobičajenu molitvu koja se sastojala od četiri zaziva (blagoslova): hvala za jelo, hvala za zemlju, pohvala onoga koji gradi Jeruzalem i molitva za dobro nazočnih uzvanika. Ta se molitva mogla moliti na svim jezicima.²²

Poslije zahvalne molitve po glavnom objedu slijedila je poslastica (*mensa secunda*). Najprije se stavljala čaša vina i molio blagoslov nad njom. Zatim su se donosili miomirisivi i palili pošto se nad njima izmolio blagoslov. I kad bi se blagavaonica napunila ugodnim mirisom, servirala se hrana. Obično su to bili slatkiši i kojekakve poslastice. Također se postavljala riba kao protuteža slatkome, uz to gljive, golubovi itd. Sve što se donosilo na stol kao zaslada zahtijevalo je molitvu hvale i zahvale, a formule su uglavnom bile iste kao i u prethodnim slučajevima, samo što se uvrštavalo ime dotičnog jela.²³

Svečani objedi i pogošćenja bili su prigoda za veselje, zabavu i dobar provod, budući da se pjevalo, sviralo i igralo. Dok se Izaija osvrće na gozbe i glazbala s pojačnom ironijom (5, 12; 24, 9), dotle Amos zauzima dosta negativan stav i osuđuje deranje »uz zvuk harfe« (6, 4s). Međutim u postegzilnom razdoblju gledat će se sa simpatijom na gozbenu

²⁰ O tome čitamo u babilonskom Talmudu: »Tri stvari skraćuju dane i godine čovjeka: kad se nekome pruži knjiga Zakona da iz nje čita za vrijeme Službe Božje a on to ne čini, prema Pnz 30, 20: 'Ta on je život tvoj, tvoj dugi vijek'; nadalje, kad se nekome pruži čaša blagoslova da izmoli molitvu za stolom i on ne izmoli, prema Post 12, 3: 'Blagoslivljat ću one koji te blagoslivljali budu'. (U molitvi za stolom onaj koji moli molitvu blagoslova blagoslivlje domaćina pa će stoga sâm biti blagoslovljen od Boga; ako pak odbije, gubi Božji blagoslov); i napokon kad se netko vlada bahato« (*Berakh 55a*). Ili »Tko nad punom čašom izmoli molitvu blagoslova, njemu će Bog dati neograničenu baštinu... On će posjedovati dva života, ovaj i budući život« (*Berakh 51a*).

²¹ Da bi se izmolila zahvalnica, bila su potrebna najmanje tri sustolnika. Nežidovi, žene, robovi i djeca nisu se računali. Da netko bude uključen u taj minimalni broj, trebao je jesti barem toliko koliko je jedna maslina ili jaje. O tome kako se molilo kad bi broj sudionika bio više od tri (10, 100, 1000, 10.000, ili bezbroj) usp. Danby, n. dj., str. 8; Strack—Billerbeck, n. dj., IV, 2, str. 629, odnosno *Berakh 7, 3*. Slijedeću formulu predmolitelja svi uzvanici bi ponavljali za njim: »Neka je blagoslovljen Jahve, Bog naš, Bog Izraelov, Bog Sebaôth (vojskâ), koji vlada nad kerubinima, za hranu koju smo blagovali«.

²² Usp. Str.-Bill., IV, 1, str. 72s; IV, 2, str. 631—634.

²³ Ako je na stolu bilo više vrsta hrane, ili ako je među tim vrstama bila jedna od sedam vrsta što s u nabrojene u Pnz 8, 8: pšenica, ječam, loza, smokva, šipak, med i maslina, čovjek je mogao izgovoriti blagoslov nad jednom od tih vrsta prema želji (usp. *Berakh 6, 4*). U slučaju da je već izmolio blagoslov nad desrtom prije glavnog objeda, nije bio dužan moliti tu molitvu poslije glavnog objeda (*Berakh 6,5*).

skladnu glazbu i zvuk pjesme (Sir 32, 5s), a u novozavjetno vrijeme svirka i igra bit će sastavni dio svečane gozbe (usp. Lk 15, 25; Mt 14, 6s; Mk 6, 21s). Ali kako to uvijek biva, bogato jelo, velika količina vina i raskošna zabava prekoračivali bi mjere. Protiv tih pretjerivanja upozorava Pavao u Rim 13, 13: »Hodimo pristojno... ne u razuzdanim gozbama i pijankama...« (usp. Gal 5, 21; 1Pt 4, 3).

5. Isusovo »blagoslivljanje« nad kruhom i »zahvaljivanje« nad čašom

Nedvojbena je činjenica da se u Isusovo vrijeme i poslije molila pre-dobjedna i poobjedna molitva. Štoviše, na nju se pazilo i poticalo. Već smo spomenuli rabina prema kojemu ispuštanje molitve prije ili poslije jela skraćuje životni vijek čovjekov.²⁴ Osim toga znamo da se vodila borba riječima na tu temu. Pretresalo se o načinu moljenja kod stola, uz to je postojala prava kontroverzija o tom pitanju, tj. rasprava o ispuštanju i zaboravu molitve. Općepoznata su izmjenjivanja mišljenja između onodobnih glasovitih poznavatelja Zakona, rabina, kao i pre-pirke između ondašnjih najčjuvenijih rabinskih škola. Takva jedna debata vodila se između dviju najslavnijih škola Isusova doba: Hilelove i Ša-majeve.²⁵ Jedan između toliko drugih predmeta te kontroverzije bio je nemar koji se uvriježio prema objednoj molitvi, točnije problem zabo-ravljanja zahvalne molitve. Što treba činiti čovjek u slučaju da zaboravi izmoliti molitvu za stolom? Čovjek koji je jeo pa zaboravio izmoliti poobjednu molitvu, prema učenju škole Šamaj, trebao se vratiti na svoje mjesto i tu izmoliti zahvalnu molitvu.²⁶ Škola Hilel, s druge strane, bila je dosta popustljiva i predlagala rješenje prema kojemu je dotični mogao izmoliti svoju molitvu na onome mjestu gdje se sjetio da ju je zaboravio.²⁷ Postojao je također problem vremenskih rokova u kojima je trebalo iz-moliti zahvalnu molitvu. Drugim riječima, raspravalo se o tome kako dugo obvezuje zahvalnica, u kojem roku je zaboravko dužan izmoliti

²⁴ Usp. bilj. 20.

²⁵ Obrazovani činovnici i veliki poznavatelji Zakona zvali su se pismoznanci. Pojavljuju se još u vrijeme Salomona (10. st. pr. Kr.), da bi u vrijeme nakon izganstva došli do punog izražaja. U Isusovo vrijeme oni su bili pravnici, moralisti, teolozi, branitelji i učitelji Zakona, pa ih je valjalo oslovjavati s *rabbî* (»učitelju«). Otuda ime rabin. Neki su bili veoma učeni i slavni, npr. Pavlov učitelj, glasoviti Gamaliel (usp. Dj 5, 34—39; 22, 3), ili Hilel i Šamaj, također iz 1. st. pos. Kr., utemeljitelji dviju glasovitih škola: *Bêt Hillêl* i *Bêt Šammaj*.

²⁶ Šamaj je predstavnik konzervativne skupine rabina. Njegova škola je bila karakteristična po svojoj privrženosti predaji i po strogosti u tumačenju Za-kona.

²⁷ S druge strane Hilelova škola, koja nije odbacila predaju, uporno je zago-varala elastičnost zakonskih propisa. Postojano je tvrdila da se Zakon mora prilagođavati vremenu i da se iz njega mogu izvesti novi propisi primjereni vremenu pomoću razuma, intelektualne primjene i logike. Osim toga isticala se svojim liberalnim duhom i otvorenošću prema svim društvenim staležima.

svoju molitvu. Učeni su rabini našli rješenje i tom problemu: dokle god se hrana u stomaku ne probavi, čovjek koji je smetnuo s uma poobjednu molitvu dužan ju je izmoliti (*B^erakh* 8, 7).*

Budući da je molitvu propisivao židovski zakon, ona je obvezivala sve pripadnike naroda Jahvina. Stoga je, prema tim propisima, čovjeku bilo zabranjeno jesti bilo što od ovoga svijeta, ako prije toga nije izmolio molitvu blagoslova (usp. *bB^erakh* 35^a). Štoviše, tko bi kušao nešto od ovoga svijeta a da prije toga nije izmolio uobičajenu molitvu blagoslova, taj bi se dotični iznevjerio Jahvi i učinio grijeh protiv njega, pa se je mogao usporediti s čovjekom koji je opljačkao Jahvu i njegov narod Izrael. O obveznosti molitve prije i poslije jela govori također jedan drugi tekst iz istog babilonskog Talmuda. Čovjek naime koji jede i pije, a onda tek moli, time pravi sebi druge bogove, bacajući pravoga Boga za leđa (*bB^erakh* 10^b). O molitvi prije i poslije jela i njezinoj obvezatnosti svjedoči također i midraška književnost.²⁸ Tako, npr., komentar na Knjigu Levitskog zakona, izlažući tekst Lev 19, 24: »Neka se svi njezini plodovi posvete na svetkovinu zahvale Jahvi«, veli da svaki plod prije i poslije jela treba molitvu blagoslova, *Sifra* Lev 19, 24 (357^a).²⁹

Božji pomaznik, Mesija, koji se pojavio u ljudskom obličju vladao se kao svaki pobožni Židov. Ne samo što se pridržavao propisā Zakona, nego se također nastojao prilagoditi običajima religiozne naravi svoga naroda. Pri uzimanju hrane sa svojim učenicima, kao i za stolom u društvu carinikā i farizejā, Isus se držao zakonskih propisa i obiteljskih običaja. Zahvalno je uzimao hranu kao dar Božji, pa su njegovi objedi bili prava eulogija.³⁰ Tako, npr., prigodom umnažanja kruha (usp. Mt 14, 19; 15, 36; Mk 6, 41; 8, 6s; Lk 9, 16; Iv 6, 11), Isus postupa kao svaki

* Pronađena su rješenja i za druge poteškoće, npr. zaboravljanja predobjedne molitve. Čovjek koji je stavio hranu u svoja usta a da nije prije toga izmolio predviđenu molitvu prema jednima trebao ju je progutati, prema drugima morao ju je izbaciti iz usta, dok su treći tražili rješenje između te dvije skrajnosti i predlagali da se hrana stavi na jednu stranu usta i da se istodobno izmoli predobjedna molitva. Spomenute solucije temeljile su se na vrsti hrane što se stavljala u usta u trenutku kad bi se dotični sjetio da je zaboravio molitvu. Prva se ticala pića, druga se odnosila na hranu koja nije bila odvratna da se ponovno stavi u usta pošto je prije toga bila izvađena, a treća je imala u vidu odvratnu hranu (*B^erakh* 50^b; *pB^erakh* 6, 10^b).

²⁸ *Midrāš* je vrsta spisa u rabinskoj književnosti koji se temelji na tipičnoj židovskoj upotrebi SZ, pa ga stoga možemo nazvati tumačenje ili poučno rabinsko izlaganje Biblije (od gl. *dāraš* = tražiti, izlagati). Čak su postojale i škole u kojima su se proučavali sveti tekstovi: *bēt midrāš* (usp. Sir 51, 23). Riječ je dakle o komentarima ili tumačenjima biblijskih knjiga u homiletičkom stilu. Postoje dvije vrste tih spisa: *midrāš-halākā*, koji donosi i tumači biblijske propise, i *midrāš-haggādā*, koji tumači biblijske pripovjedačke tekstove.

²⁹ Na ovo izlaganje nadovezuje se učenje R. Akiba s početka 2. st. pos. Kr.: »Čovjek neka ništa ne jede prije nego izgovori molitvu hvale.«

³⁰ Eulogija (od *eulogéō* = govoriti dobro o nekome ili nečemu, hvaliti, slaviti, veličati) znači slavljenje, hvaljenje, blagoslov, hvale. Pojam blagoslova i blagoslivljanja razvio se od starozavjetnog termina *eulogéō* koji prevodi hebr. *bērēk* i *berākāh* i u LXX dolazi preko 400 puta. Izričaj eulogija (*berākāh*), s jedne strane, izražava čin blagoslivljanja Jahve od strane vjernika, s druge

drugi glavari obitelji ili gost Židov i posve vjerno slijedi ustaljeni objedni obred: uzima kruh, izgovara nad njim molitvu blagoslova, razlama kruh i razdjeljuje ga učenicima. Međutim, valja istaknuti da u izvještaju o umnažanju kruha imamo jedan osobni gest Isusov koji je ne samo nepoznat i neuobičajen među onodobnim Židovima, nego se, što više, radi o malom odstupanju od propisā: »Uze pet kruhova i dvije ribe, pogleda u nebo te blagoslovi i razlomi kruhove. Zatim ih dade učenicima...« (Mt 19, 19; Mk 6, 41; Lk 9, 19). Prema sinopticima, dakle, Isus, dok je molio molitvu blagoslova nad kruhom, imao je pogled upravljen k nebu. Nasuprot tome, obred je nalagao da se blagoslov moli oborene glave i s pogledom upravljenim k zemlji, točnije rečeno, na ono nad čime se molila molitva.³¹ Ova neredovitost ili »odstupanje od pravila« može se protumačiti dvojako. Prvo, možda je to zato što se u slučaju umnažanja kruha ne radi o običnom objedu, već o priređivanju čuda za koje se Isus obraća Bogu i moli pomoć od svojeg Oca. Drugo, rekli bismo i vrlo vjerojatno, da se radi o Isusovu hotimičnom gestu, kojim je On htio naznačiti svoju bliskost i povezanost s Ocem. To bi zapravo bio vidljivi znak njegova živog odnosa s Bogom.

Ovu nam zamisao napućuje događaj dvojice učenika iz Emausa, bolje rečeno, vrhunac tog Lukina pripovjedača: »Dok je sjedio s njima za stolom, uze kruh, zahvali, razlomi ga pa im ga dade. Njima se otvoriše oči i prepoznaše ga...« (Lk 24, 30s). Čini nam se da je Isus, u tim svagdanjim jednostavnim činima kao što su zajednički objedi, molitve za stolom i lomljenje kruha, morao imati posebno držanje i vlastite geste, napose kod molitve koja je bila prožeta posebnom jačinom, budući da su ga njegovi učenici prepoznali upravo u tim činima.

Kako god da se Isus molio i bilo kako da je bilo njegovo držanje, ono što je za nas najvažnije u ovome trenutku jest činjenica da se On molio za vrijeme objeda: Isus izgovara blagoslov prije nego će umnožiti kruhove (Mt 14, 19; 15, 36; Mk 6, 41; 8, 6s; Lk 9, 16; Iv 6, 11), prije nego će podijeliti kruh koji je postao njegovim tijelom (Mt 26, 26; Mk 14, 22; Lk 22, 19; 1Kor 11, 24), prije nego će razlomiti kruh u Emausu (Lk 24, 30).

● naznačuje stanje, učinak što proistječe iz toga čina. Drugim riječima, eulogija znači blagoslivljati Jahvu i biti blagoslovljen od Jahve, biti ispunjen srećom. Sadržaj tog blagoslova u starozavjetno vrijeme bio je prije svega dugi život i brojno potomstvo (usp. Post 1, 22.28; 5, 2; 9, 1; 12, 2; 13, 16; 24, 1; 39, 5; Ps 45, 3; 67, 7; 129, 8; Ez 34, 26). Sve liturgijske molitve što su započinjale s nekom hvalom Boga zovu se *beākāh*. Nije sigurno, iako postoji velika vjerojatnost, da osnovni oblik židovske molitve koji se zove *berākāh* potječe od 2Lj 20, 26: »Četvrti se dan sakupiše u Dolini blagoslova: ondje su hvalili Jahvu, pa se zato ono mjesto prozvalo Emek Beraka, Dolina blagoslova, do danas.« Riječ poprima svoj tehnički smisao tek u Neh 9, 5: »Ustanite, blagoslivljajte Jahvu, Boga našega! Blagoslovljen da si, Jahve, Bože nas, od vijeka do vijeka! I neka je blagoslovljeno tvoje Ime slavno, iznad svakog blagoslova i hvale uzvišeno.«

³¹ Usp. *Berakh* 51a. Općenito kad se molio u bilo kojoj prigodi običaj je bio da s pogled ne uzdiže k nebu. Što se tiče hramske molitve pravilo je glasilo da se oči i srce usredotoče na svetinju nad svetinjama u svetištu. I dok se s jedne strane uporno naglašavalo da se oči ne uzdižu k nebu za vrijeme molitve, s druge se postojano isticalo i zahtijevalo da se srce uzdigne k Bogu (usp. *Jebamoth* 105b).

Blagoslov nad kruhom (Mt 14, 19; 26, 26; Mk 6, 41; 14, 22; Lk 9, 19; 22, 19) koji je Isus izgovorio prije nego će ga razdijeliti učenicima odgovara u potpunosti predobjednoj molitvi, tj. molitvi nad beskvasnim kruhom koju je domaćin molio na početku glavnog objeda. Ta je molitva ujedinjavala sustolnike i uspostavljala zajedništvo za stolom. Prije te molitve, tj. za vrijeme predjela, kako smo vidjeli, svatko je za sebe izgovarao molitvu, jer nije bilo uspostavljeno zajedništvo među uzvanicima ponajviše radi toga što su još uvijek pristizali novi gosti. Isto tako Isusova molitva zahvale posve se uklapa u normalni tok objeda. Zahvalnica je naime slijedila po završetku glavnog jela (»posije večere«, Lk 22, 20; 1Kor 11, 25): »Zatim uze kalež te zahvali pa im ga dade« (Mt 26, 27; Mk 14, 23). To je dakle ta poobjedna molitva što se molila u trenutku kad se uzimala treća čaša, ili »čaša blagoslova« prigodom pashalnih večera.

Smisao Isusove molitve kod stola (nad kruhom, ribom, vinom...) ne bi se trebao razlikovati od smisla molitve prije i poslije jela svakoga drugog pobožnog Židova, a on se sastoji u tome da se dadne hvala Bogu od kojega sve dolazi, da mu se zahvali za primljene darove i da se na taj način zavrijedi njegov blagoslov.³² Isto tako i sadržajem te Isusove molitve nad kruhom, ribama i vinom vjerojatno su bile veoma slične, ako li ne identične, molitvama koje su zabilježene u kasnijim rabinskim djelima.³³

6. Isus nas poziva da molimo za »kruh naš svagdanji«

Blagoslivljanje Boga i zahvaljivanje za njegova dobročinstva pri uzimanju hrane bilo je sveprisutno u životu prvih kršćana. Molitva za stolom je jedna od bitnih značajki kršćanstva. Kršćanin vjeruje i zna da je Bog dobar, milosrdan i velikodušan, kojemu on molitvom, slavljenjem i zahvaljivanjem nastoji uzvratiti. Kad molimo kod stola mi izražavamo temeljni religiozni stav i odazov Stvoritelju. U radosti srca pobožno štujemo Boga. Naša molitva je osvještenje o Božjim darovima. Blagoslivljati Boga znači zahvaljivati mu iz sinovskog srca za divote njegove darežljivosti. Zahvaljivanje je odgovor na primljene Božje darove, radosno odavanje priznanja božanskoj veličini, javno ispovijedanje Božje nazočnosti u njegovim darima. Molitva prije i poslije jela jamačno je velika i živa vjera izrečena riječima, uzmah duše i udivljenje srca što ga Božja darežljivost budi kod stvorova.

U molitvi se općenito susrećemo s Bogom. U predobjednoj i poobjednoj molitvi mi se najprije sjedinjujemo sa živim Bogom, onda iz zahvalnosti za njegove darove — hranu — predajemo mu konkretni uzrvat-

³² U židovskom apokrifnom spisu *Knjiga Jubileja* 22, 6 (iz 2. st. pr. Kr.) nalazimo Abrahamovu poobjednu molitvu: »I Abraham, pošto je jeo i pio, blagoslovi Svevišnjega Boga, koji je stvorio nebo i zemlju, koji je učinio plodnima sve stvari zemlje i dao ih sinovima ljudskim, da mogu jesti i piti te blagoslivljati svoga Stvoritelja.«

³³ Ovdje u odjeljku 4. *Svečani objed ili gozba*.

ni dar, najposlije javno ispovijedamo Božju darežljivost, tj. priznajemo da je hrana došla od Boga. Blagoslovu po kojemu On nama svojim stvorenjima daje hranu, život i spas odgovara blagoslivljanje, kojim mi pridignuti tom moći i tom darežljivošću, zahvaljujemo Stvoritelju. Blagoslivljanje Boga i zahvaljivanje za njegove darove koje nam danomice preobilno daje u raznim vidovima i okolnostima, napose u hrani, trebalo bi stoga biti sastavni dio našeg duhovnoga kršćanskog života.

Naša predobjedna i poobjedna molitva ne samo da se uklapa u biblijski kontekst molitve; ona je nastavak, karika u dugome lancu koji sačinjavaju molitve patrijarha, sudaca, proroka, psalmiste, apostola, kao i one naših pređa i roditelja. Tim više kada znamo da nije samo Bog (ili svećenik u njegovo ime) koji blagoslivlje ljude, nego ljudi također blagoslivlju Boga (npr. Post 24, 48; Pnz 8, 10; Suci 5, 2. 9; Tob 12, 6; Ps 16, 7; 34, 2; 68, 27; Dn 3, 57ss itd.). Kada blagoslivljamo Boga, znači da mi priznajemo Božju moć, slavimo njegov milosrdni dar kojim on potvrđuje i dokazuje svoju naklonost, vodi k sretnom svršetku pothvat naših ruku. Kad mi molimo za stolom, naš predmolitelj, poput Samuela, izgovara i podjeljuje blagoslov u ime i po nalogu Gospodnjem a na dobrobit našu, zaziva Gospodina da izlije svoj blagoslov. S druge pak strane mi smo onaj narod koji »neće jesti dok on ne dođe, jer on mora blagosloviti žrtve, a onda će tek uzvanici jesti« (1Sam 9, 13). Čineći tako, naš će život, svi naši objedi i zakuske biti neprestana prošnja i zahvaljivanje.

Iz svetopisamskih tekstova znamo da obilje ili nestašica kruha (hrane) imaju vrijednost znaka, s jedne strane Božji blagoslov (Ps 37, 25; 132, 15; Izr 12, 11), s druge pak strane kaznu za grijeh (Jr 5, 17; Ez 4, 16s; Tuž 1, 11; 2, 12). Mi, slijedeći biblijskog čovjeka, moramo s živom vjermom i poniznošću moliti od Boga svoj kruh te čekati s velikim pouzdanjem. Istinska vjera jest ispovijedanje u zahvaljivanju. Osobito je to važno ako imamo na pameti Isusov nauk. On nas izričito poziva da molimo za »kruh naš svagdanji« (Mt 6, 11; Lk 11, 3). Također nas uči da se glede brige za hranu trebamo prepustiti Providnosti: »Ne brinite se tjeskobno za svoj život: što ćete jesti ili piti« (Mt 6, 25s. 31; Lk 12, 22—24), »jer zna vaš Otac nebeski da vam je to sve potrebno« (Mt 6, 32; Lk 12, 30).

Ove Isusove riječi mi možemo i trebamo oživljavati svaki dan prigodom molitve za stolom koja ima poglavitu ulogu u čuvanju naše žive vjere i svijesti da nas Božja ruka hrani. Prema tome, naš će objed dobiti jedan drugi smisao: čuvati i produbljivati našu vjeru, uz onaj prvotni: hraniti naše tijelo. Jedino tako ćemo imati preobilje Božjega dara, te ćemo svi jesti i nasititi se (usp. 1Kr 4, 43s; Mt 14, 20; 15, 37; Mk 6, 42; 8, 8; Lk 9, 17; Iv 6, 12). A budući da smo u Kristu »blagoslovljeni svakim duhovnim blagoslovom« (Ef 1, 3), mi po njemu i u ime njegovo zahvaljujemo Ocu za darove (Rim 1, 8; Ef 5, 20; Kol 3, 17). Jer, milost koja silazi i zahvaljivanje koje se uzdiže — ta dva pokreta blagoslivljanja — sažeta su u Isusu Kristu. Bog »koji čak nije poštedio vlastitog Sina, već ga predao za sve nas, kako nam neće dati sve ostalo s njime?« (Rim 8, 32).

THE TABLE BLESSINGS OF JESUS. PRAISE OUT OF THANKFULNESS

Summary

Generally two meals were served daily by the Hebrews. The first meal of the day, termed the *áriston* in the NT, could be served at any time from early morning until noon. The second meal was the chief meal and was served when the day's work ended. The NT calls it *deípton*. No meal was considered complete without bread. Even the most ordinary meals were sanctified by the benedictions, i.e. thanksgivings, offered to God by the host, both at the beginning (at the breaking of bread) and at the end of the meal (over a »cup of blessing«).

Since God is the creator and sustainer of life, it is natural that biblical man should regard food and drink as divine gifts. The food and the drink were hallowed by the recognition that they were gifts of God's providence. Jesus accepted several times the invitation to the family table and he himself said grace. At the feeding of the multitude he gives thanks for the loaves and fish, at the Last Supper he gives thanks for both the bread and the cup.

Important as food naturally was, it was never regarded as the sole source of man's life. The man must be nourished by God too. The Bible knows that »man does not live by bread only«. And Jesus himself is the true bread. It is the purpose of the present article to shed light upon our short prayer of thanks before and after a meal and to indicate some reasons for the practice of it. The food is the gift of God without return. Our thanksgiving appears as the response, a joyous recognition to this continual grace.